

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандурка О. М. Професійна етика працівників органів внутрішніх справ : навч. посіб. / Олександр Маркович Бандурка. – Х. : Вид-во НУВС, 2001. – 220 с.
2. Дзюба В. М. Сутність та роль патріотичного виховання майбутніх офіцерів внутрішніх військ МВС України / Василь Маркович Дзюба // Проблеми пенітенціарної теорії і практики : Щорічний бюлетень Київського інституту внутрішніх справ. – К., 2003. – С. 431 – 440.
3. Скакун О. Ф. Юридическая деонтология : учеб. / Ольга Фёдоровна Скакун. – Х. : Эспада, 2002. – 504 с.
4. Серебряк В. В. Духовно-моральне виховання курсантів вищих навчальних закладів системи МВС України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / В. В. Серебряк. – Луганськ, 2004. – 20 с.
5. Темко Г. Д. Військове виховання на Україні : історія розвитку та сучасні проблеми / Г. Д. Темко, М. І. Томчук. – К. : Варта, 1997. – 104 с.

УДК 378.14:81'243

Р. В. Миленкова

Українська академія банківської справи

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ-БАНКІРІВ

У статті розглянуто особливості соціально-психологічного забезпечення процесу підготовки майбутніх фахівців банківської справи з високим рівнем інноваційної культури; проаналізовано соціальні фактори впливу на особистість; визначено напрями психологічної роботи зі студентами-банкiрами.

В статье рассматриваются особенности социально-психологического обеспечения процесса подготовки будущего специалиста банковского дела с высоким уровнем инновационной культуры; анализируются социальные факторы влияния на личность, определяются направления психологической работы со студентами-банкирами.

The article enlightens some peculiarities of the training future bankers with high level of innovative culture process. The social factors of influence are analyzed; the directions of psychological support to students are defined.

Постановка проблеми. Швидкі соціально-економічні перетворення, які відбуваються сьогодні в Україні, ставлять нові вимоги до особистості сучасного фахівця. Майже у всіх галузях діяльності людина повинна проявляти творчі здібності у поєднанні з розумною прагматичністю та високим рівнем загальної культури, тобто мати певний рівень інноваційної культури.

Отже, актуальність дослідження процесу формування інноваційної культури зумовлена об'єктивними потребами суспільства у професіоналах, які ефективно використовують інновації у власній роботі.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз наукової літератури засвідчив зацікавленість інноваційною культурою вітчизняних і зарубіжних дослідників. Їй присвячено низку праць таких учених, як: О. Аматыєва, А. Баркер, О. Гавриш, Л. Даниленко, В. Джелалі, О. Козлова, В. Кремень, І. Курас, В. Латишев, А. Ніколаєв, О. Попович, В. Фокіна, Д. Шервуд та інші.

Мета статті – створити концепцію соціально-психологічного забезпечення впливу на особистість студента у процесі формування інноваційної культури.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх фахівців банківської справи у ВНЗ.

Предмет дослідження – соціально-психологічне забезпечення процесу формування інноваційної культури студентів-банкірів.

Завдання статті – описати соціально-психологічні підходи до побудови зазначеного процесу.

Виклад основного матеріалу. Формування інноваційної культури майбутніх фахівців банківської справи вимагає створення таких умов, які дозволяють ефективно вирішувати поставлену мету з урахуванням специфіки та особливостей майбутньої професійної діяльності у банківській галузі. Аналіз наукових джерел свідчить про те, що під формуванням розуміють «сукупність прийомів і способів соціального впливу на індивіда, який має на меті створити у нього систему певних соціальних цінностей, світогляд, концепцію життя, виховати соціально-психологічні якості і певний склад мислення» [1, 37]. Такий вплив стає можливим завдяки наявності комплексного педагогічного забезпечення процесу послідовного та поетапного формування інноваційної культури особистості майбутнього банківського службовця. Тому визначили завдання: з'ясувати роль і місце соціально-психологічного забезпечення, необхідного для ефективного формування інноваційної культури майбутнього фахівця банківської справи під час навчання у ВНЗ.

Оскільки формування інноваційної культури студента спрямовано на розвиток певних якостей особистості, соціально-психологічне забезпечення відіграє важливу роль в організації цього процесу. Соціальні умови справляють значний вплив та повинні бути проаналізовані, враховуючи те, що інноваційна культура майбутнього банкіра ґрунтується на системі цінностей, які відповідають інноваційному розвитку не тільки

окремої особистості, а й суспільства, регіону, галузі, у якій реалізуватимуться майбутні фахівці, середовища ВНЗ, у якому вони навчаються. Увага до психологічного аспекту зумовлена тим, що інноваційна культура банкірів є самоорганізувальною системою, в основі якої лежать психологічні механізми, які полягають у здатності продукувати та використовувати нові ідеї у власній діяльності. Безперечно, без опори на власний творчий потенціал, розумові здібності та вміння, волю неможливе залучення механізму формування та розвитку інноваційної культури.

З метою окреслення факторів впливу на особистість майбутнього фахівця банківської справи намагалися проаналізувати соціокультурне середовище, в якому знаходяться студенти. Так, середовище, в якому здійснюється підготовка банківських фахівців, досліджували на макро- та мікрорівнях. Ми погоджуємося з дослідниками, які відстоюють думку про те, що під макросередовищем необхідно розуміти сукупність духовних і матеріальних умов, згідно з якими відбувається життєдіяльність усього суспільства. Розглянемо макросередовища ґрунтовніше. До системи макросередовища, яке впливає на ВНЗ та тих, хто у ньому навчається, відносять демографічне середовище (країни, регіону, міста), економічне середовище, природне середовище, політико-правове середовище, соціокультурне середовище тощо.

Ці та інші складові впливають на внутрішнє середовище. Особливо цікавим у контексті проблеми формування інноваційної культури є дослідження соціокультурного середовища ВНЗ, який готує банкірів. Ми виходили з визначення В. Болгаріної, яка розглядає соціокультурне середовище закладу як «сукупність умов, предметних і людських елементів, з якими взаємодіють суб'єкти навчально-виховного процесу і зазнають їх впливу. Це складна мікросистема з певними складовими, сферами: соціально-правовою, інформаційною, освітньою, навчальною, виховною та ін.» [2, 80]. Звичайно, соціокультурне мікросередовище завжди пов'язано із загальними макроумовами і формується під їх впливом, але також залежить від соціокультурних й економічних потреб та інтересів конкретних груп. Систему мікросередовища ВНЗ, зокрема такого, в якому викладають банківську справу, утворюють:

- ВНЗ (як організація з певною системою цінностей, що вже склалася, культурою педагогічної взаємодії, психологічним кліматом, сталими нормами, вимогами тощо);
- абітурієнти (випускники ЗНЗ, які вступають саме до цього ВНЗ, зокрема на спеціальність «Банківська справа»);
- конкуренти (інші фінансові ВНЗ та заклади професійної підготовки);
- замовники послуг ВНЗ (банки та фінансові установи тощо);
- контактні аудиторії (сфера спілкування та впливу на представників ВНЗ) тощо.

З метою аналізу ролі мікросередовища ВНЗ ще на констатувальному етапі дослідження майбутніх банкірів старших курсів (III – IV) визначали за значенням вплив факторів мікросередовища ВНЗ на їх професійну самоідентифікацію. Студенти відповідали на запитання: «Що найбільше допомагає відчувати себе майбутнім фахівцем банківської справи?» Серед запропонованих варіантів відповідей були такі: зміст навчання за спеціальністю «Банківська справа» (40% відповідей); виховні заходи ВНЗ, які мають безпосередній зв'язок з майбутньою професією банкіра (12%); позанавчальні контакти з представниками банківської галузі (10%); виробнича практика у банківських установах (15%); особлива атмосфера вашого ВНЗ у цілому (6%); власне прагнення, мета стати банкіром, яка утворилася ще під час навчання у школі (17%).

Результати анкетування доводять, що особливості обраного фаху студенти відчувають насамперед завдяки фактору змістового наповнення навчальних дисциплін та суб'єктивним установкам на досягнення мети стати банкіром. На думку опитаних найменше впливають позанавчальні та виховні заходи. Студенти сприймають їх як форму дозвілля і мало пов'язують з фахом банківської справи. Тому ми намагалися надати більшої контекстності виховній роботі у процесі формування інноваційної культури.

З метою вивчення особливостей банківського середовища як майбутньої сфери реалізації студентів здійснено аналіз наукових досліджень з цієї тематики. Так, Г. Савченко розглядає особливості діяльності українських банків, які впливають на добір кадрів для кредитних установ [4, 18–20] та виділяє зокрема такі:

1. Сьогодні банківська сфера є найпрогресивнішим сектором ринкової економіки, який виник під час зародження ринкових відносин, що позначилося на персоналі. З одного боку, посилилися вимоги до робітників: для них необхідними стали знання основ ринкової економіки та вміння адекватно реагувати на економічну ситуацію, що утворилася, до якості праці, водночас у ринкових умовах суттєво зросли критерії оцінки діяльності як організації, так і її працівників. З другого боку, вплив ринкових відносин на взаємодію роботодавців та персоналу проявився у реалізації політики в галузі оплати праці, наймання, службового просування, професійного зростання, що змістило акценти у напрямку підвищення ініціативності та високої ефективності праці.

2. Оскільки банки працюють в умовах підвищеного ризику, зумовленими суспільною нестабільністю та особливостями проведення операцій з матеріальними цінностями, від робітників вимагається підвищена відповідальність, якість ухвалення управлінських рішень, а також наявність особливих умінь під час роботи на ринку банківських послуг та навичок глибокого аналізу фінансового стану клієнта.

3. Постійні зміни у середовищі зумовлюють такі особливості роботи в банках, як висока оперативність та інтенсивність праці, вміння швидко реагувати на ситуацію та залежно від неї формувати особливу модель поведінки.

4. Банківська діяльність – це, насамперед, робота з людьми. Тому від фахівців банківської справи вимагається певна підготовка в галузі психології, етики, навички ділового спілкування. Крім того, необхідно враховувати постійне емоційне напруження, характерне для цієї сфери.

Соціальні дослідження ставлення до банківської діяльності засвідчують, що останнім часом суттєво змінилася громадська оцінка банківського бізнесу. Д. Лукін і Т. Мазило у праці, присвяченій етичним аспектам української банківської справи, зазначають: «Якщо раніше в українському суспільстві образ банкіра викликав здебільшого негативні емоції, то тепер соціальний тип банківського працівника ідентифікується з професіоналом, активним учасником ринкових перетворень. Така метаморфоза відбувається завдяки істотній зміні ринкової ситуації в країні, розвитку відповідних інститутів, ефективній роботі українських банків» [3, 24]. Зважаючи на соціальні очікування стосовно фахівця

банківської справи, освітньо-виховний процес готує банкірів відповідно до вимог, що постійно підвищуються.

Отже, соціальне забезпечення процесу формування інноваційної культури майбутнього фахівця банківської справи включає використання результатів теоретичного аналізу:

- макро- та мікросередовища ВНЗ, де готують банкірів;
- вимог суспільства та банківських установ до професійних та особистісних якостей робітників;
- нормативно-правової бази банківської діяльності у країні;
- інноваційного компонента в сучасній банківській справі;
- морально-етичного аспекту банківської діяльності.

Ураховуючи всі ці фактори, формування інноваційної культури майбутніх фахівців може розглядатися як системна реакція на соціально-культурну та економічну динаміку розвитку українського суспільства. Значний економічний розвиток сьогодні не суперечить філософським ідеям людиноцентризму. Навпаки, висока технологізованість діяльності породжує потребу у фахівцях, які є не тільки виконавцями, а також роблять особистий внесок у спільну працю та несуть креативні ідеї як запоруку постійного розвитку. Тому процес формування інноваційної культури майбутніх банкірів повинен базуватися на загальнонаукових принципах людиноцентризму, які об'єктивуються в особистісно орієнтованому підході до розвитку особистості.

Саме такий підхід доцільно використовувати у процесі формування інноваційної культури студента. І. Бех зробив значний внесок у теорію особистісно орієнтованого педагогічного експерименту. Його дослідження доводять, що «принциповою відмінністю особистісно орієнтованого формувального експерименту від традиційного формувального методу є те, що тут прямим виховним продуктом виступає морально-особистісне новоутворення як безумовна самоціннісна форма суб'єктивної активності. Вона входить безпосередньо в ядро особистості і є її сутнісним показником» [1, 35].

Оскільки йдеться про особистісні новоутворення, то процес формування інноваційної культури майбутніх фахівців банківської справи потребує психологічного забезпечення на науково-теоретичному, методологічному та практичному рівнях.

Так, вплив на особистість справляється з урахуванням психологічних особливостей студентського віку та середовища. Формування фахівця у процесі навчання у ВНЗ передбачає не тільки опанування певних знань і навичок, а також зміну та корекцію установок, інтересів, ціннісних орієнтацій; здійснюється соціалізація фахівця, яка, у свою чергу, зумовлена індивідуальними особливостями, типовими психологічними реакціями особистості та взаємодію із соціальним середовищем. Студентський вік є часом інтенсивної соціалізації та професіоналізації майбутнього фахівця, тому найголовнішим психологічним та світоглядним утворенням стає особистісне та професійне самовизначення студента.

Отже, у професійній підготовці майбутніх банкірів необхідно враховувати як вплив соціального середовища, так й індивідуальні психологічні та світоглядні установки студентів як детермінанти професійних прагнень і сподівань.

Крім уваги до утворення нових професійних та соціальних якостей, психологічне забезпечення процесу формування інноваційної культури передбачає також надання психоемоційної підтримки студентам у процесі їх навчальної діяльності. Необхідність такої підтримки зумовлена складностями пристосування молодих людей до умов студентського життя, новими вимогами та випробуваннями під час сесій. Метою психолого-консультативної роботи з майбутніми фахівцями банківської справи є своєчасна допомога у процесі пристосування до конкретних ситуацій та формування елементарних умінь психологічної самодіагностики та самоконтролю, які стануть у пригоді в подальшій професійній діяльності.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що психологічне забезпечення процесу формування інноваційної культури майбутніх банкірів є важливим кроком під час зміцнення особистісного механізму саморегуляції та включає:

- сприяння психологічній адаптації студентів до умов навчання у ВНЗ;
- запобігання психоемоційному стресу в навчальній діяльності студентів;
- своєчасну пропедевтику та корекцію професійних уявлень (вимог, цілей і цінностей професії банкіра);

- допомогу в оцінці власних можливостей та визначенні відповідності майбутньої трудової діяльності власним інтересам;
- спрямованість навчально-виховного процесу на розкриття психологічних механізмів креативності майбутніх банкірів та готовності до інноваційної діяльності.

Соціально-психологічний супровід процесу формування інноваційної культури майбутніх банкірів є важливим компонентом, який повинен забезпечувати цілісність і всебічність впливу на особистість. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі вбачаємо підготовку методичних рекомендацій до розвитку світоглядного підґрунтя інноваційної культури особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех. – Книга друга : Особистісно орієнтований підхід : науково-практичні засади – К. : Либідь, 2003. – 342 с.
2. Болгарина В. С. Культурологічний підхід до управління школою / В. С. Болгарина – Х. : Основа, 2006. – 112 с.
3. Лукін Д. Т. Етичні аспекти бізнесу українських банків / Д. Лукін , Т. Мазило // Вісник НБУ. – 2004, – № 2. – С. 22–24.
4. Савченко Г. А. Управление персоналом в банках : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.02 / Г. А. Савченко. – Донецьк, 1998. – 208 с.

УДК 371.13.02: 808.5

А.С. Надолинська

Південноукраїнський державний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНА ОРІЄНТАЦІЯ ФІЛОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто питання етнолінгводидактичної культури майбутнього вчителя-словесника. Запропонована наукова концепція розвитку етнолінгвокультурологічної компетенції студентів філологічного фаху.

В статье рассматриваются вопросы этнолингводидактической культуры будущего учителя словесности. Предлагаемая концепция направлена на развитие культурологической компетенции будущего педагога.

The question of etnolingual and didactic culture of a future teacher in philology are investigated at the article. Novelty of author's approach lies in the development of cultural competence of the future teacher.

Постановка проблеми. До низки пріоритетних напрямів сучасної університетської філологічної освіти необхідно віднести широко розроблювані концепції навчання, як-от: профільне (О.М. Горошкіна, Л.І. Мацько, О.М. Семенов), лінгвориторичне (Н.Б. Голуб, Г.М. Сагач),